

Helena Sabliæ – Tomiæ, Goran Rem, Puut nebeski: Đakovaèka èitanka

Gradsko poglavarstvo, Turistièka zajednica,
Matica hrvatska, Đakovo, 2000., str. 273

Projekt Pregled slavonske književnosti ambiciozno su otpočeli mlađi sveučilišni profesori osjeèkog Pedagoškog fakulteta Helena Sablić – Tomić i Goran Rem, i već na samom početku polučili uspjeh. Naime, prva knjiga Osjeèka èitanka – Sretne ulice na književnim susretima Frana Galovića 2000. u Koprivnici nagrađena je kao najbolje djelo zavičajne tematike u 1999. godini.

Sada je pred nama već druga knjiga iz predviđenoga ciklusa – Đakovaèka èitanka: Puut nebeski. Hvala vrijedan poduhvat ipak je malo prebrz, što se nažalost očituje u dijelom površnom pristupu Đakovaèkoj èitanci i izostavljanju jednog značajnog dijela đakovaèkih autora. Cjelina je upotpunjena tekstovima drugih hrvatskih pisaca o Đakovštini èime se dobilo na kvaliteti i bogatstvu književnog spektra, no – stoji i pitanje ne bi li ta Èitanka, kad je već đakovaèka, trebala dati đakovaèki doprinos slavonskom i hrvatskom pregledu književnoga stvaranja? Tim više, što je već bilo panoramskih pokušaja slikanja đakovaèkih zrnaca u mozaiku naše književnosti (Matija Pavić, Nikola Andrić, Tomo Matić, povjesničari hrvatske književnosti, ... pa sve do

novijih; Vladimira Rema i drugih, a i samih Đakovčana: prerano umrlog revnosnog đakovačkog muzealca Krešimira Pavića, pa i mene).

Možda je moglo biti i više èinjenica o đakovaèkim autorima i djelima, u marginalnim uvodnim napomenama i prièama, s više povijesnih podataka i komparatistièkih digresija, no to je, jasno, veæ pitanje koncepcije i pristupa tematici, a osjeèki autori sroèili su Đakovaèku èitanku postmodernistièkim pismom.

Publicistièkije, vrjednije i ozbiljnije pisan rad bio bi daleko više recepcijski prihvaæn.

Prigovor upuæujem i prenošenju strukturalne matrice iz Osjeèke na Đakovaèku èitanku. Po toj shemi valjda trebaju biti sastavljene i sve ostale slavonske Èitanke?! Nema li svako mjesto svoje originalnosti i potrebiti specifièan pristup unikatnoj graði?

Model podjele Osjeèke èitanke na pet dijelova ovdje je doslovce prenesen. Prvi dio – 18. stoljeæe, barem kod Đakova, može imati i svoje pretpoglavlje koje bi moglo sadržavati i neka od narednih imena. Prihvaæajuæi da autori koji nisu iz Đakovštine svojim pismom o njoj obogaæuju Èitanku, tu bi se mogao naæi i prvi đakovaèki biskup Ponsa, inaèe mađarski dominikanac i vjerojatni “ Anonimus “ koji je napisao “ Gesta Hungarorum “; potom jedan dio od 11 đakovaèkih latinskih inkunabula, od kojih se 9 ne bilježi nigdje dalje u Hrvatskoj, ili biskup Stjepan Brodariæ s dijelom svoga opisa mohaèke bitke, ili pak znameniti turski putopisac Evlija Èelebi s opisom turskoga Đakova. Ovdje valja istaæi da bez Biskupije (1239.) ne bi niti bilo đakovaèke književnosti sve do 20. stoljeæa, što u Èitanci nije naglašeno. Prije đakovaèkog Župnika Ivana Grlièiæa, prvog hrvatskog pisca u Slavoniji nakon izгона Turaka, po èijem je djelu i prozvana ova èitanka Puut nebeski (1707.), pisao je i, ovdje također nespomenuti, fra Nikola Ogramiæ, prvi bosanski biskup prozvan i đakovaèkim. Kod Grlièiæa moglo se istaæi da je još prije Relkoviæa u svome djelu kudio slavonsko kolo i druge poroke.

Zamjerka ide i šlampavom urednièkom radu Mirka Æuriiæa, đakovaèkoga kulturnjaka pozicioniranoga u strukturama vlasti, koji je od Osjeèana i naruèio ovaj rad, a prozvanom i u Jutarnjem listu i Slobodnoj

Dalmaciji zbog svog novog romana. Naime, Grlièiæev i tekst Đure Sertiæa predoèeni su u slabo èitljivom preslikanom reprintu. Slikovni prilozi su siromašni i nedosljedni, knjiga je skromno opremljena, a pjesme Jurja Tordinca tiskane su na crnoj podlozi, èime se dobio suprotan efekt – skrivenost! Izostavljeni su i Đakovèanin fra Bartol KneŹevia i biskupi Antun Mandia i Mirko Karlo Raffay, ali je zato tu Osjeèanin Antun Ivanošia! U 18. stoljeæe ovdje je imenovan Karlo Pavia (sic!), iako je on krajem tog stoljeæa samo rođen, a stvarao je sve do 1859. ! – dakle, do sredine 19. stoljeæa! Nema niti prigodnih latinskih pjesama Stjepana Opoevèanina...

I drugi dio: 1800. – 1950. neprimjenjiva je podjela Osjeèke èitanke, jer Đakovo ima svoju knjiŹevnu periodizaciju: predilirizam, ilirizam, apsolutizam, realiste, bez znaèajnijih modernista, ali sa zastupljenim piscima međuraæa. Od prediliraca zastupljen je samo Adam Filipovia Heldentalski, a nema i u ovom razdoblju prisutnoga S. Opoevèanina, te F. KolundŹia, Š. Stefanca, A. Tomikovia, M. Mihaljevia, K. Pavia, J. i A. Mihalia (Osjeèana!), B. Pavlia i A. Sabolovia, prigodnih pjesnika, istina, marginalnog znaèaja, no po autorskoj nedosljednosti mogli su biti barem navedeni, kad je tu veæ jedan Vukovarac Samuel Kotzcian!

Moguæe je bilo ovdje istaknuti znaèaj đakovaèkoga ilirskoga kruga (i Ljudevit Gaj tada posjeæuje Đakovo , bogoslovnog sjemeništa i odsjeka filozofije. Nes(p)retno je istaknut Juraj Tordinac, kako je veæ reèeno, no reprezentativnije su mogli biti zastupljeni i J.J. Strossmayer, primjerice i kao vrsni putopisac (uz sjajnog govornika), te i Mato Topalovia s probranim pjesmama, a s mnogo jaèom novelistikom od predoèene pjesme i Janko Tombor. Topalovia 1845., kao profesor na đakovaèkom sjemeništu, prvi osniva katedru hrvatskoga jezika, dakle prije Babukia u Zagrebu, a piše vjerojatno jednu od prvih knjiga u Slavoniji tiskanu Gajevom grafijom. Kasnije æe tu predavati i filolog Fran Kurelac kao 1. uèitelj staroslavenskoga jezika. Ne nalazimo ni podataka o knjiŹevnom udruženju bogoslova đakovaèkog sjemeništa koje je rasadnik kasnijih pisaca, niti o gorljivom ilircu Đakovèaninu Ivanu Stankovia, pjesnicima D. Tunia, J. Andria, S. Jasenkovia, S. Latkovia ili pak najizvođenijem puèkom dramatièaru Iliji Okrugia. O tome u Èitanci, dakako, niti rijeèi. O

Luki Botiaeu, najznačajnijem hrvatskom pjesniku koji je Žvio i stvarao u Đakovu, moralo se reći daleko više, trebao je biti i znatno jače zastupljen.

Dobar je izbor relevantne i uistinu reprezentativne đakovačke novelisticke Nikole Tordinca i Vilima Korajca, te nedomicilnih autora koji su znatno obogatili đakovačke vedute: Janka Jurkovića, Isidora Kršnjavog i A. G. Matoša. Nažalost, uopće nije predočena veza između Đakova i Slavonskoga Broda preko Ignjata Alojzija Brlića i sina mu Andrije Torkvata, Stjepana Marjanovića, te Ivana i Ferde Filipovića, kao što nisu predočene niti veze Đakova s Bosnom, osim zastupljenog Martina Nedića, jer je bez svojih bosanskih sudrugova franjevac Grge Martića i Ivana Franje Jukića! Od kasnijih pisaca zastupljen je samo Josip Aurel Crepić, a neoprostivo su izostavljena uistinu mnoga imena: Milko Cepelić, Matija Pavić, Nikola Voršak, Josip Lovretić, Svetozar Rittig, Pavo Matijević, Antun Matasović, Ivan Ribar, Andrija Spiletak, Marinko Lacković, Biskupi Antun Akšamović i Stjepan Bauerlein, Andrija Žvković, Josip Matasović... Valjda zato što su izostavljeni toliki Đakovčani, na kraju tu je posve nepotrebno opet jedan Osječanin R. F. Magjer s prigodnicom Strossmayeru. Nek' se nađe.

U trećoj priči o gradu, Đakovo od 1950., s nezasluzeno favoriziranim naslovom Povratak u doba jazza, jer se odlomak iz istoimenog Āurićeva romana nalazi u sljedećem – četvrtom dijelu Āitanke; razlog tomu vjerojatno je što se tada to poglavlje ne bi moglo zvati omiljenim Removim izričajem kao i u Osječkoj Āitanci – Slavonsko ratno pismo (!); nalazimo opet istu priču: nedostaje podosta đakovačkih autora, ali zato ih obilato nadoknađuju ini. Ovo je sada veće ili potcjenjivanje domaće književne produkcije autora koji bi se trebali naći pod naslovom Āitanke, naime – trebala bi to valjda biti ĐAKOVAČKA Āitanka ili su to pak neznanje i ozbiljan nedostatak koji znatno umanjuju rad.

Tako su tu Matko Peić, Josip Palada, Pavle Blažek, Jakov Ivaštinović i Stjepan Tomaš, a paralelno s njima i domoroci: izvrsni pjesnici Franjo Džakula, Luka Vincetić i Branimir Bošnjak, potom dječji novelist Adam Rajzl, satirični Anđelko Haner – Rođo i Antun Kalman – Šems, te

autorice za djecu - pjesnikinja Božica Ditrih i prozaistica Jadranka Vukoviæ. Najmarkantnije ime s ovih prostora, a i šire, Stanko Andriæ, predstavljen je sa znalaèkom obradom intrigantnoga srednjovjekovnog đakovaèkog zapisa, a tu su i mlađi pjesnici, za sada bez uknjiženja, Tihomir Dunđeroviæ i Ivan Kunštiæ. Zašto tu ne bi moglo biti i narednih imena, treba li to i reæi – podrijetlom iz Đakovštine: veliki lingvist pokojni dr. Zlatko Vince, akademik Ivan Supek sa svojim sjeæanjima o djetinjstvu provedenom u Đakovu, ili pak sveuèilišni profesori Stjepan Damjanoviæ; Strizivojèanin kao i Stanko Andriæ, a sramotno je izostavljen i njihov pokojni Źupnik, uistinu uèeni Mitar Dragutinac; te Stanislav Marijanoviæ i Mate Šimundiæ....

Slijedi najavljeni èetvrti dio s primjerenijim prvim dijelom ponuđenog naslova – U pravi trenutak, prema agilnoj popularnoreligijskoj knjižnici Ivana Zirduma. No, đakovaèki klerici: prethodno reèeni, potom biskup Marin Srakiæ, vrijedni Šuljak, Jarm, Araèiæ, Hrania...đakovaèke redovnice... sa svojim vrijednim tekstovima ovdje uopæe nisu zastupljeni. Zato je tu Rijeèanin Rogia s proznom pjesmom o misnom vinu, a ništa od vrsnog domaæeg enologa Benašiæa, tu su i Broðanin Dujmovia, Vinkovèanka Markasoviæeva, zaboga... Pa zato valjda i nema mjesta za senzibilnog pjesnika Zdravka Cicvariæa (samo mu je pogrešno naveden naslov knjige!), ili osebujnog postmodernistièkog pripovjedaèa Igora Roginu... No, zato je tu neprimjereno privilegirani Mirko Æuria (poslodavac!), ali i stvarna velièina s kojom se s pravom ponosimo – Zvonko Makoviæ, podrijetlom Budrovèanin.

I na kraju, konac djelo krasi! Resume: neosporan kvalitet Požežanin Boro Pavloviæ i, dakako, Osjeèani Tomaš i Rem sa svojim lamentacijama o malom – velikom Đakovu!

Dojmu površnosti s previše ozbiljnih propusta i izostavljenih domicilnih autora teško se oteti, šablonsko prenošenje Osjeèke èitanke - Sretnih ulica na Đakovaèku èitanku nije urodilo Puutom nebeskim, dapaèe.

Hrvoje Miletić